

АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ОСВІТИ

Головний редактор
академік НАН і АПН України,
Президент АПН України **В. Г. Кремень**

Київ
Юрінком Інтер
2008

Головний редактор
В. Г. Кремень

Заступники головного редактора
О. Я. Савченко, В. П. Андрущенко

Відповідальний науковий секретар
С. О. Сисоєва

Члени редакційної колегії:

І. Д. Бех, Н. М. Бібік, В. Ю. Биков, В. І. Бондар, М. Б. Євтух,
І. А. Зязюн, Ю. Б. Кузнецов, В. І. Луговий, О. І. Ляшенко,
В. М. Мадзігон, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало, В. В. Олійник,
А. Ф. Павленко, П. І. Рогова, М. М. Слюсаревський, В. М. Синьов,
О. В. Сухомлинська, Д. В. Табачник, А. В. Толстоухов, М. Д. Ярмаченко

Видавництво «Юрінком Інтер»

Шеф-редактор В. С. Ковальський

Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний
Е64 ред. В.Г.Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
ISBN 978-966-667-281-3.

Енциклопедія освіти — перша у вітчизняній літературі довідниково-аналітична праця, у якій висвітлено: проблеми теорії, історії та практики української освіти, походження понятійно-термінологічних основ педагогічної і психологічної наук; сучасні освітні парадигми та концепції; системи навчання і виховання у різних типах навчальних закладів, розвиток зарубіжних освітніх систем; персоналізовану інформацію про педагогів та громадських діячів, що сприяли розвитку освіти в Україні; інформацію про суміжні галузі науки, які мають вагоме значення для розвитку сучасної освіти.

Праця адресована педагогам, психологам, соціальним працівникам, управлінцям усіх рівнів освіти, широкому загалу українського суспільства.

ББК 74я2

Серед невербальних засобів П. с. виокремлюють: експресивно-виразні рухи (поза, жест, міміка, хода, візуальний контакт); просодики й екстралінгвістику (інтонація, гучність, тембр, пауза, зітхання, сміх, кашель); такесіку (рукостискання, поплескування, погляджування, торкання); проксеміку (орієнтація, дистанція).

Майстерність невербального спілкування вчителя залежить від його обізнаності з психол. значковістю жестикуляції, міміки та пантоміміки. Тут, зокрема, необхідно враховувати обмеженість самоконтролю невербальної поведінки вчителя, оскільки остання значною мірою є підсвідомою. Проте загальні уявлення про «закриті» та «відкриті» жести й пози допоможуть педагогові «віддалити» або «наблизити» до себе у разі потреби окремого учня або цілу аудиторію.

Лит.: 1. Добрович А. Б. Воспитателю о психологии и психогигиене общения. — М., 1987; 2. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении. — М., 1987; 3. Леонтьев А. А. Педагогическое общение. — М., 1979; 4. Семиченко В. А. Психология общения. — К., 1998.

О. М. Котикова

ПЕДАГОГІЧНЕ ТЕСТУВАННЯ (англ. testing — випробування, дослідження) — у широкому розумінні, спосіб одержання інформації про певний об'єкт і його характеристики шляхом випробувань; у вузькому, пед. розумінні, метод оцінювання знань, умінь, навч. досягнень, компетентності учнів і студентів за допомогою тесту.

П. т. є одним з основних методів теорії пед. вимірювання, що передбачає об'єктивність, наук. обґрунтованість і вірогідність оцінювання учнів чи студентів. Така його якість досягається регламентованими процедурами складання і відбору тесту, уніфікованими процедурами проведення П. т., статистичними методами обробки та інтерпретації результатів. Це вимагає чіткості у визначенні цілей оцінювання, виокремлення конкретного предмета вимірювання, обрання адекватного інструментарію, застосування обґрунтованих методів обробки та інтерпретації результатів П. т. Як наслідок, учні і студенти, яких тестують, перебувають в однакових умовах, виконують одні й ті самі завдання, отримують оцінку за єдиною методикою обробки результатів, можуть порівнюватися за єдиною шкалою. Таким чином, стандартизоване П. т. забезпечує об'єктивність одержаних результатів і можливість їх порівняння, вірогідність визначення оцінок за тест у стандартизованих статистичних показниках, валідність результатів вимірювання.

За місцем у навч. процесі розрізняють вхідне, поточне й підсумкове П. т. Вхідне П. т. передбачає з'ясування рівня володіння учнями і студентами базовими знаннями, вміннями та навичками, їх готовності до сприймання нового матеріалу. За

результатами вхідного П. т. той, хто навчає, вносить корективи в організацію навч. процесу, обирає форми індивід. роботи, приймає рішення щодо технологій групового навчання.

Поточне П. т. має на меті з'ясування успішності засвоєння навч. матеріалу, виявлення прогалин у знаннях учнів. На його підставі оперативно вносяться корективи в навч. процес, визначаються напрями індивід. корекційної роботи з учнями, провадиться пед. діагностика чинників утруднень, формуються групи учнів для диференційованого навчання.

Підсумкове П. т. спрямоване на виявлення рівня навч. досягнень учнів з конкретної теми, розділу чи курсу. Головна його мета — об'єктивне оцінювання учнів чи студентів у досягненні кінцевих (підсумкових на певному рівні) результатів навчання. Тому воно має кілька функцій: атестація рівня навч. досягнень учнів і студентів; розподіл їх на групи за досягнутими результатами; оцінювання ефективності навч. процесу; діагностика типових помилок учнів чи студентів у засвоєнні змісту освіти, управління якістю освіти.

За можливістю застосування сучасних інформ.-комунікаційних технологій під час П. т. воно може бути комп'ютерним (напр. за умов дистанційного навчання) або бланковим (на паперових носіях).

Лит.: 1. Аванесов В. С. Композиция тестовых заданий. — М., 2002; 2. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика. — М., 1991; 3. Майоров А. Н. Тесты школьных достижений: конструирование, проведение, использование. — СПб., 1996; 4. Михайлычев Е. А. Дидактическая тестология. — М., 2001; 5. Система управління якістю медичної освіти в Україні. — Донецьк, 2003; 6. Чельшкова М. Б. Теория и практика конструирования педагогических тестов. — М., 2002; 7. Keeves J. P (Ed.) Educational Research, Metodology and Measurement: An International Handbook. — Oxford, 1998.

О. І. Ляшенко.

ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕКТИВ — сукупність педагогів закладу освіти, які в тісному співробітництві з обслуговуючим персоналом консолідують свої зусилля для вирішення завдань навчання, виховання, розвитку та зміцнення здоров'я учнівської молоді.

Ідею консолідації педагогів в єдиний колектив висловлювали ще К. Ушинський і Л. Толстой, але основні положення організації колективу педагогів сформулював А. Макаренко у своїй теорії учнівського колективу: «... нормальна робота школи неможлива без згуртованого педагогічного колективу, який згуртується єдиною методикою і колективно відповідає не лише за свій клас, а за всю школу в цілому». Досвід радянської школи підтвердив і значно збагатив ці положення. У сучасних творчих П. к., які вводять в навч. процес нові технології і форми роботи з уч-

нями, удосконалюють практику і теорію навчання, виховання, розвитку особистості, реалізується талант кожного педагога і вихователя. Співтворчість досвідчених і молодих кадрів, турбота про них, прогнозування росту молодих педагогів, взаємодопомога, наставництво, вміння правильно сприймати зауваження, радіти успіхам своїх колег — характерні риси згуртованого П. к.

Важливою умовою творчої співпраці колективу П. к. є дотримання єдиних пед. вимог. Необхідно також досягти єдності пед. впливу не лише на учнів, а й на їх сім'ї. Для цього членам П. к. слід оланувати і ази сімейної педагогіки.

Діяльність П. к. координується і спрямовується директором школи (ЗНЗ I—III ступенів), позашкільного закладу, який слугує прикладом для колективу, створює умови для творчої ініціативи педагогів.

Директор школи тісно співпрацює із шкільними громадськими організаціями, батьківським комітетом, піклувальною радою школи, учнівським самоврядуванням. Разом зі своїми заступниками він здійснює функції внутрішньшкільного контролю, прогнозує перспективу розвитку закладу, що забезпечує повноцінну і якісну освіту учням.

Найвищим органом П. к. є пед. рада. На засіданнях пед. ради колегіально вирішуються основні питання життєдіяльності школи. П. к. перебуває в постійній взаємодії з учнівським колективом. Педагогічно правильно спрямована позиція дорослих є важливою умовою формування самодостатнього учнівського колективу.

П. к. об'єднує однодумців, які творять свою систему навчання і виховання в даному навч. закладі, що базується на загальновідомих принципах і методах педагогіки. П. к. сучасного ЗНЗ виконує виховну, просвітницьку, консолідує, прогностичну та ін. функції. Творчі П. к., як правило, складаються в навч. закладах нового типу (гімназіях, ліцеях, колегіумах), авторських школах. Результатом діяльності П. к. є створення єдиного колективу освітнього закладу, складовою якого є також учнівський колектив. Критерієм діяльності П. к., який включає і психолога, і соціального педагога, є не тільки висока якість знань учнів, а й висока гуманна атмосфера, яка сприяє психол. сумісності, комфорту в колективі кожному педагогу і учню.

Лит.: 1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. — К., 2001; 2. Дежнікова Н. С. Педагогический коллектив школы. — М., 1984; 3. Новый тлумачний словник української мови. — К., 2006; 4. Макаренко А. С. Методика организации воспитательного процесса. — М., 1983; 5. Педагогическая энциклопедия. — М., 1965; 6. Российская педагогическая энциклопедия. — М., 1991.

Г. М. Тимошко

ПЕДАГОГІЧНИЙ МУЗЕЙ УКРАЇНИ

— культурно-освітній та наук.-дослідний заклад держ. значення, створений для наук. комплектування, зберігання, вивчення та використання в наук. і культурно-освітніх цілях надбань вітчизняної освіти і пед. думки, для організації виставок, що популяризують інноваційні пед. технології. За статутом є метод. центром для музеїв пед. профілю України. Виник на базі республіканських пед. виставок повоєнного часу. З 1978 р. існував у складі Наук.-дослідного ін-ту педагогіки УРСР, з 1983 р. набув статусу держ., з 1992 р. — у складі Академії пед. наук України. Створювався завдяки організаційним зусиллям і на кошти Пед. тов-ва УРСР, за підтримки його відділень на місцях та Міністерства народної освіти УРСР. Розташований в архітектурній пам'ятці поч. ХХ ст. — будинку Пед. музею ім. Цесаревича Олексія в Києві (нині — міський Будинок учителя).

Комплектує пам'ятки освіти, виховання та пед. думки всіх регіонів України з найдавніших часів до сучасності. Основний фонд на поч. 2006 р. 33455 од. зб. Особливо інтенсивно формувалася у 80-і роки ХХ ст. пед. громадською всієї України. У 90-і роки поповнювався матеріалами навч. закладів нового типу в незалежній Україні (авторських шкіл, гімназій, ліцеїв тощо) та педагогів, імена яких раніше замовчувалися. У фондах — матеріали досвіду дошкільного суспільного виховання в Україні; репродуктивні й творчі роботи школярів, учнів профтехучилищ; навч. приладдя, наочність різних видів, предмети шкільного побуту; шкільні документи (найдавніший — 1866 р.), фотографії з життя педагогів та учнів (з 1869 р.), особисті речі та відзнаки пед. працівників та учнів. П. м. У. має колекції рукописних та друківаних книг XV—XXI ст.; першодруки праць відомих вітчизняних педагогів (М. Пирогова, К. Ушинського, Б. Грінченка, Я. Чепіги, С. Русової, А. Макаренка, В. Сухомлинського та ін.), колекції підручників (найдавніший — 1631 р.), пед. періодики (з 1821 р.), персональні комплекси педагогів-учених та методистів (Т. Лубенця, І. Соколяняського, О. Астряба, В. Помагайби, Т. Бугайко, О. Мазуркевича, І. Тесленка, М. Гриценка та ін.), учитель-практиків (Ю. Львової, Є. Микити та ін.). Є монокомплекси матеріалів окремих навч.-виховних закладів (жіночої гімназії О. Дучинської в Києві кін. ХІХ—поч. ХХ ст.; авторської школи Марії Чумарної у Львові, Укр. коледжу ім. В. Сухомлинського в Києві — періоду незалежної України).

Перша черга стаціонарної експозиції П. м. У. існує з 1987 р. (художній проект Лауреата держ. премії УРСР А. Крижепольського, реалізований групою митців Художнього фонду України). Побудована за хронологічно-тематичним принципом. Розкриває розвиток освіти і пед. думки України